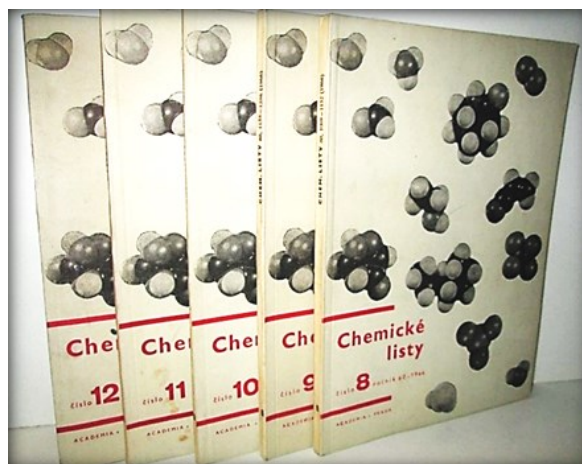

Ztráty a nálezy časopisecké

V úterý 9. dubna 2024 byl na webových stránkách časopisu *Chemistry World* v sekci novinek uveřejněn krátký článek¹ s názvem „A Key Chemistry Journal Disappeared from the Web. Others Are at Risk“ (přeloženo do českého jazyka: „Z webu zmizel klíčový chemický časopis. Další jsou ohroženy“), jenž následně po komunitním sdílení vzbudil řadu diskuzí na různých sociálních sítích. Jeho autorka v něm popisuje zkušenost profesora Jonathana Goodmana² působícího na Univerzitě v Cambridge, který si při hledání článku publikovaného v populárním chemickém časopise *Heterocycles* uvědomil něco zvláštního – nejenže článek, který hledal, nebyl k dispozici, ale z webu zmizel i veškerý obsah tohoto časopisu. Ve webovém archivu periodika *Heterocycles* lze nalézt vysvětlení³, že časopis pozastavil své vydávání v prosinci roku 2023 z důvodu „různých okolností“. Dále se v něm dodává, že časopis *Heterocycles* „ukončil svou úlohu při podpoře uznávání heterocyklické chemie jako oboru“.

Případ časopisu *Heterocycles* ale není ojedinělý. Martin Paul Eve, hlavní vývojář ve společnosti Crossref (což je registr vydávající jedinečné identifikátory digitálních objektů DOI pro články v časopisech a kapitoly v knihách), uveřejnil v lednu 2024 studii⁴, ve které zkoumal více než 7,4 milionu článků a ve které došel k zjištění, že téměř 28 % z nich se nedochovalo v žádném elektronickém (online) archivu, což znamená, že velké části vědecké literatury hrozí ztráta, pokud bude jejich vydávání ukončeno. Dalším důležitým závěrem jeho studie je fakt, že čtvrtina členů registru Crossref nemá pro svůj obsah zavedenu žádnou digitální ochranu. Dříve bylo povinností knihovníků uchovávat tištěné kopie rukopisů a zpřístupňovat je, poznamenává Eve, ale tato povinnost přešla na vydavatele, protože časopisy přešly na digitální formát⁵. Ne všichni vydavatelé ale vědí, že mají povinnost zajistit trvalou dostupnost materiálů, které publikují.

Česká společnost chemická (ČSCH) jakožto vydavatel časopisů *Chemické listy*⁶, *Bulletin Asociace českých chemických společností (Bulletin)*⁶ a *Czech Chemical Society Symposium Series*⁷ (CCSSS) si je této povinnosti a odpovědnosti vědoma, a dlouhodobě proto pečuje ve spolupráci s českými a slovenskými knihovnami o důslednou archivaci tištěných i elektronických kopií publikovaných rukopisů. Samozřejmě dnešní doba zcela zřetelně upřednostňuje vyhledávání v archivech elektronických, proto se i náš redakční kruh dlouhodobě snaží o celkovou revizi a kompletaci online archivů našich časopisů. Elektronické archivy *Bulletinu* (od roku 1997, kdy začal pravidelně čtvrtletně vycházet jako součást *Chemických listů*)⁶ a časopisu CCSSS⁸ jsou úplně, pravidelně doplňované o nová čísla a díky zavedení režimu *Open Access*⁹ také zdarma přístupné široké čtenářské veřejnosti. Historie *Bulletinu* však sahá až do

roku 1970, kdy spatřilo světlo světa jeho první vydání, tehdy ještě vydávané odděleně. V letech 1970–1995 (ročníky 1–26, 3. číslo) nesl *Bulletin* název *Bulletin České společnosti chemické*, v letech 1995–1998 (ročník 26, 4. číslo až ročník 29, 1. číslo) název *Bulletin českých chemických společností* a od roku 1998 (2. číslo ročníku 29 a dále) pak *Bulletin Asociace českých chemických společností*. V jeho digitálním archivu⁶ je pak možné dohledat plné texty ve formátu HTML od čísla 3 z roku 1994 po číslo 1 z roku 2001 a plné texty ve formátu PDF od 2. čísla z roku 2001 až po současnost. Za pozornost jistě stojí rovněž seznam příspěvků¹⁰ a jejich autorů z let 1970–1996, který může zájemcům o historii sloužit jako zdroj pro následné pátrání v archivech tištěných spisů.

Digitální archiv časopisu *Chemické listy*¹¹ je rovněž pravidelně doplňovaný a zdarma veřejně přístupný, avšak na jeho celkové zkompletování se zatím ještě, a to již několik roků, usilovně pracuje¹². Přece jen se jeho historie píše od roku 1876, resp. již od roku 1869 (cit.^{13,14}). A tak jsou v současnosti čtenářům k dispozici archivní čísla *Časopisu chemiků českých* z roků 1869–1875 (cit.^{11,15}), *časopisu Zprávy spolku chemiků českých* z roků 1872–1876 (cit.^{11,16}), *časopisu Listy chemické* z roků 1877–1906 (cit.^{11,17}), *časopisu Chemické listy pro vědu a průmysl* z roků 1907–1945 (cit.^{11,18}) a *časopisu Chemické listy* z roků 1997–2024 (cit.¹¹). Z uvedeného výčtu je patrné, že chybí vydání z let 1946–1996. Ve spolupráci s Knihovnou Akademie věd České republiky probíhá v současnosti digitalizace těchto tištěných svazků s cílem je v krátkém čase nabídnout čtenářům v ucelené podobě v elektronickém archivu této knihovny¹⁹. Prozatím se v něm nacházejí jednotlivá čísla z období 2016–2024, ale každým dnem se archiv rozrůstá hlouběji do minulosti. A brzy bude rovněž doplněn o archiv našeho časopisu CCSSS.

Jsmo moc rádi a náležitě hrdí na to, že časopisům ČSCH neblahý osud, jakým si prošly časopisy *Heterocycles* a další, rozhodně nehrozí.

Vlastimil Vyskočil

LITERATURA

1. Chawla D. S.: Chem. World (2024), <https://www.chemistryworld.com/news/a-key-chemistry-journal-disappeared-from-the-web-others-are-at-risk/4019265.article>, staženo 12. 6. 2024.
2. <https://www.ch.cam.ac.uk/person/jmg11>, staženo 12. 6. 2024.
3. <https://web.archive.org/web/20240217181955/https://www.heterocycles.jp/newlibrary>, staženo 12. 6. 2024.
4. Eve M. P.: JLSC 12, eP16288 (2024). doi: 10.31274/jlsc.16288.
5. <http://www.chemicke-listy.cz/>, staženo 12. 6. 2024.
6. <http://chemicke-listy.cz/Bulletin/>, staženo 12. 6. 2024.
7. <http://www.ccsss.cz/>, staženo 12. 6. 2024.
8. <http://www.ccsss.cz/index.php/ccsss/issue/archive>, staženo 12. 6. 2024.
9. Horecká A., Procházková Ž.: Chem. Listy 118, 1 (2024).
10. <http://chemicke-listy.cz/Bulletin/bulletin291/980101.html>, staženo 17. 6. 2024.
11. <http://www.chemicke-listy.cz/ojs3/index.php/chemicke-listy/Archives>, staženo 12. 6. 2024.
12. Vyskočil V.: Chem. Listy 112, 270 (2018).
13. Drašar P.: Chem. Listy 116, 638 (2022).
14. Drašar P.: Chem. Listy 117, 593 (2023).
15. <https://kramerius5.nkp.cz/periodical/uuid:ae74c372-435d-11dd-b505-00145e5790ea>, staženo 12. 6. 2024.
16. <https://kramerius.techlib.cz/kramerius-web-client/periodical/uuid:54bb8c01-9b45-4396-a0d1-0712b5dd7355>, staženo 12. 6. 2024.
17. <https://kramerius5.nkp.cz/periodical/uuid:c66f0b80-8bc4-11dd-8e3d-000d606f5dc6>, staženo 12. 6. 2024.
18. <https://kramerius.techlib.cz/kramerius-web-client/periodical/uuid:12ff1d89-6340-11df-b3e5-0050568253d9>, staženo 12. 6. 2024.
19. <https://kramerius.lib.cas.cz/periodical/uuid:109a956b-0c99-499c-a2e3-443d82482448>, staženo 12. 6. 2024.

Užití tohoto díla se řídí mezinárodní licencí Creative Commons Attribution License 4.0 (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/legalcode.cs>), která umožňuje neomezené využití, distribuci a kopírování díla pomocí jakéhokoliv média, za podmínky řádného uvedení názvu díla, autorů, zdroje a licence.